

Veselý Kopec – 2. část

Šmolkově modrá není jen básnický pojem

Přiznám se, že jsem si vždycky myslela, že „šmolka“, kterou naše prababičky přidávaly do prádla při bělení, je zkrátka nějaký barevný prášek. Z omylu mě vyvedla až Ilona Vojancová, vedoucí Souboru lidových staveb Vysočina, když jsme se spolu dívaly na stavení ve skanzenu Veselý Kopec omítnuté šmolkově modrou barvou.

Zuzana Pacinová

Objekty, které sem byly přeneseny, dokládají způsob bydlení a hospodaření drobných zemědělců od první poloviny 19. století do poloviny 20. století. Součástí expozice jsou technické památky na vodní pohon včetně mlýna s původním zařízením. Veselý Kopec patří k předním muzeím lidového stavitelství v přírodě v České republice a je největším zařízením tohoto typu v Čechách. Na výjimečné památkové objekty v obci Vysočina na Hlinecku upozornil už v šedesátých letech 20. století historik umění Jaroslav Herout. Ve stejné době začal zakladatel nynějšího Souboru lidových staveb Vysočina Luděk Štěpán provádět první průzkumné práce věnované poznávání bohatství lidového stavitelství

v tomto kraji. V jeho hlavě se zrodila myšlenka vybudovat na Veselém Kopci expozici lidového stavitelství. V roce 1972 zde byl zpřístupněn první interiér – tkalcovská světnička v usedlosti č. p. 4. Následně se již začaly přenášet a rekonstruovat další objekty typické pro oblast Českomoravské vrchoviny. Ucelený soubor staveb na vodní pohon – mlýna, varny povidel, stoupy na kroupy, olejny a kovacího hamru – je ojedinělý i v rámci muzeí v přírodě v České republice. Soubor lidových

staveb Vysočina v současnosti pečuje o 45 památkových objektů a za dobu své existence uspořádal 160 výstav.

Statek z Mokré Lhoty u Nových Hradů

Typická modrá barva vznikla tak, že hospodáři přidávali do vápna takzvanou šmolku. Šedá barva na podezdívce vznikla, když se do vápna přidaly saze: Čím víc sazí – tím tmavší šedá. Šmolku dávaly hospodyně i do prádla – bylo to ovšem pouze optické bělení – barva měla odstín jemně modré. „Máme ještě zbytky zásob šmolky ze starých pūd,“ vysvětluje Ilona Vojancová: „Šmolka je ve skutečnosti rozdrčené nepovedené modré sklo, proto má prášek krásně tmavomodrou barvu. U skláren dříve bývaly takzvané šmolkárný: Jak se přibarvovovala sklovina, nepovedené modré kusy se rozdrtily na jemný prášek – šmolku – a ta se používala na bílení i do prádla. Skutečnou šmolku dnes můžete jen nahradit

nějakým podobným odstínem barvy, ale tu pravou už neseženete. I nám už docházejí zásoby," říká Ilona Vojancová.

Suška lnu a mlýn

Roubená stavba sušky sem byla přenesena z nedalekých Pasek a byla jedním z prvních objektů na Veselém Kopci. Vcházíme dovnitř do malého stavení, které bývalo obecní. Uvnitř se topilo, aby se len usušil a mohl se vyčesávat. Teprve z vyčesaného lnu se dalo spřádat vlákno. Takzvaná pazderna, jak se jí říkalo, byla také obydlím pro chudé: „Ještě před sto lety tady bydlela na malé půdě rodina se sedmi dětmi," říká Ilona Vojancová. Zařízení na opracování lnu je původní, z 19. století. V kraji se len pěstoval, takže zařízení na jeho zpracování tu bylo všude potřeba. Pazderna většinou stávala za vesnicí, protože při sušení lnu často docházelo k požáru. V rámci programů pro rodiče s dětmi, které ve skanzenu budou probíhat v srpnu a v září, si děti budou moci vyzkoušet, jak se len láme, vyčesává se z něho pazdeří, a tím se získávají jemná vlákna, která se dále spřádají.

Mlýn je největší technickou vodní stavbou skanzenu. Byl sem přenesen v letech 1978–9 z obce Oldřetice (blízko Veselého Kopce). „V době, kdy se mlýn obnovoval, jsme měli k dispozici řemeslníky, kteří uměli tradiční tesařinu a sekerničinu, to bylo štěstí," zdůrazňuje Ilona Vojancová. (*Sekerník – řemeslník, vyrábějící mlýnská kola a zařízení pro vodní stavby.*) V původním mlýně, který stával na stejném místě a vyhořel, hospodařili mlynáři, kteří ve světnici současně provozovali hospodu. Okolí mlýna je rozkopané, nádrž i vantroky procházejí rekonstrukcí. Venkovní náhon mlýna se bude opravovat po celé délce. Prohlížíme si mlýnici se stolicí, v níž se mlelo obilí. Zařízení je z konce 18. století. Do násypného koše se sype obilí, které se mezi mlýnskými kameny drtí na mouku a ta propadá do moučné truhly. Dopředu se propadalo to, co se mělo semlet ještě jednou (jemněji). Napravo, vedle stolice, jsou podlouhlé stoupy, v nichž se dělaly kroupy. Ve vedlejší místnosti je varna na povidla. Samostatným objektem v sousedství je olejna, kde se drtilo lněné semínko na olej. V létě lidé uvidí mlýn v chodu. ■

Suška lnu

Mlýnice

FOTO: RADOŠLAV BERNAT 4x

Děti se v unikátním prostředí skanzenu dozvídají, jak žili naši předkové

FOTO: ARCHIV VESELÝ KOPEC